

el-Müfredü'l-'Alem fî Resmî'l-Kalem

Osman AKTAŞ*

Özet

Yazı, insanların kullandığı bir iletişim aracı olmaktan öte binlerce yıllık dünya bilim ve kültür mirasının kuşaktan kuşağa aktarılmasında en önemli rolü yerine getirmiştir. Yazıyla duygu, düşünce ve inançların kayıt altına alınıp aktarılması olanaklı olmuştur. İslamiyetten sonra Arap toplumunda yazılı edebiyat yaygınlaşmış ve daha fazla önem kazanmaya başlamıştır. Kur'an-ı Kerim'i ezberleyenlerin savaşlarda şehit düşmeleriyle birlikte Kur'an'ın yazılı olarak kayıt altına alınması ihtiyacı doğmuştur. Kur'an-ı Kerim'in yazılan ilk nüshalarının noktasız bir şekilde yazılmış olması Müslümanlar arasında okuyuş farklılıklarının ortaya çıkmasına etki eden unsurlardan biri olmuştur. Okuyuş farklılıklarının ve yanlış okumaların önüne geçmek için Kur'an-ı Kerim'in noktalanmasına başlanmıştır. Kur'an-ı Kerim'in noktalanmasıyla Arap dilinde imlâ kurallarının tespiti çalışmaları başlamıştır. Seyyid Ahmed el-Hâşimî tarafından kaleme alınan *el-müfredü'l-'alem fî resmî'l-kalem* adlı eser, Arap dilinde imlâ kuralları ile ilgili temel eserlerden biridir. Eserde bazı harflerin kelimenin başında, ortasında ve sonunda nasıl yazılacağını belirleyen kurallar ele alınmaktadır. Ayrıca kelimelere eklenen ve kelimelerden çıkarılan harfler, bazı harflerin yazılış şekilleri, ayrı ve bitişik yazılan harfler de kitapta işlenen konular arasında yer almaktadır. Kitapta aktarılan yazım kuralları ile ilgili yüzlerce okuma parçası bulunmaktadır. Çalışmanın konusu ve amacı, kitabın Arap dil bilimlerindeki yeri ve önemine işaret etmek, eserle ilgili eleştirel değerlendirme yapmaktır.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili, Yazı, Yazım Kuralları.

al-Mufrad al-'Alam fi Rasm al-Qalam

Abstract

Writing has achieved the most significant role in transferring the thousands of years of world science and cultural heritage from generation to generation. It has been possible to record and transfer emotions, thoughts, and beliefs with writing. After Islam, written literature became widespread in Arab society and began to gain more importance. With the martyrdom of those who memorized the Quran in the wars, there was a need to record the Quran in writing. The first copies of the Qur'an were written without punctuation was one of the factors that influenced the emergence of reading differences among Muslims. To prevent different reciting's, the punctuation of the Qur'an was started. With the punctuation of the Qur'an, studies for the determination of orthographic rules in the Arabic language began. Al-mufrad al-alam fi rasm al-qalam, written by Al-Hashimî, is one of the basic works related to the rules of spelling in the Arabic language. The work includes the rules that determine how certain letters are written. There are hundreds of passages related to the spelling rules quoted in the book. The subject and purpose of this review are to point out the place and importance of the reviewed book in Arabic linguistics and to assess it critically.

Keywords: Arabic Language, Writing, Spelling Rules.

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Arap Dili ve Belagatı Ana Bilim Dalı, Ankara / Türkiye, e-mail: osmanaktas02@gmail.com

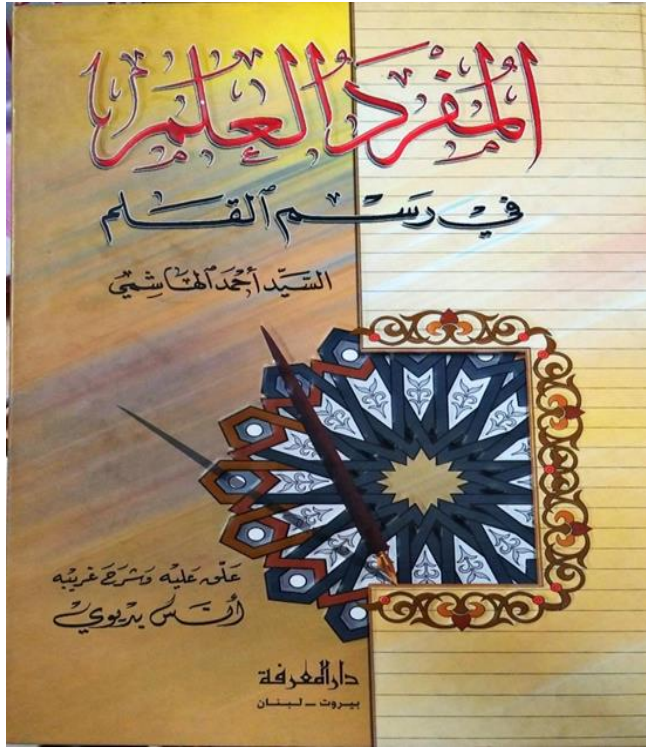
ORCID : <https://orcid.org/0000-0002-9217-6171>.

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz / To cite this article (APA):

Aktaş, O. (2022). el-Müfredü'l-'Alem fî Resmî'l-Kalem. *Küllîye*, 3(1), 74-81.

Makale Bilgisi / Article Information

Geliş / Received	Kabul / Accepted	Türü / Type	Sayfa / Page
09 Ocak 2022	07 Mart 2022	Kitap İncelemesi	74-81
09 January 2022	07 March 2022	Book Review	

Hâşimî, S. A. (2004). *el-Müfredü'l-'Alem fi Resmî'l-Kalem* (1. bs). Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 204 s.

Toplumsal bir varlık olan insan, doğası gereği diğer insanlarla iletişim kurma ihtiyacı hisseder. İletişimin temel amacı ise meramın muhataba iletilmesi ve bunun muhatap tarafından doğru ve eksiksiz bir şekilde anlaşılmasıdır. İletişimin birçok yöntem ve şekli bulunmaktadır. Bu yöntemlerden biri de yazılı iletişimidir. Yazılı iletişim tek yönlü olabildiği gibi çift

yönlü de olabilmektedir. Tek yönlü iletişimde dönüt bulunmaz. Kitap, makale, köşe yazısı ve televizyon yayını tek yönlü iletişime birer örnektir. Mektuplaşma, mesajlaşma veya sosyal medya yoluyla iletişim kurma ise çift yönlü iletişim kapsamına giren iletişim yollarındandır. Yazılı iletişimin tek yönlü türünde muhatabın mesajı doğru algılayıp algılamadığı çoğu zaman ölçülemediği için yazının açık ve anlaşılır olması son derece önemlidir. Bu doğrultuda yazının birden fazla anlama gelebilme ihtimallerini barındırmama özelliğine sahip olması gerekir. Bunun için de yazının imlâ kurallarına göre yazılması büyük önem arz etmektedir.

75

İmlâ kuralları, diğer dillerde olduğu gibi Arapçada da önemli bir yere sahiptir. İmlâ yanlışlıklarının etkisi anlamı farklılaştırma noktasına kadar gidebilmektedir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'in yanlış okunmasının önüne geçmek için Ebu'l-Esved ed-Düelî (öl. 69/688) tarafından başlatılan Kur'ân'ın noktalanması faaliyetleri Arap nahvinin başlangıcı veya nahiv çalışmalarıyla eş zamanlı gerçekleştiği kabul edilmektedir (Çıkar, 2017, s. 32; Hassân, 2000, ss. 23-25; Yerinde, 2016, ss. 216-217).

Kur'ân'ın noktalanmaya başlanmasından sonra Arap yazı biçiminde birtakım değişiklikler meydana gelmiştir. Harflerin noktalanmasından sonra uzatma işaretleri, hemzenin yazılış biçimi, şedde ve tenvin işaretleri dâhil olmak üzere yazının biçiminde ve yazı ile ilgili sembollerde değişimler ve yenilikler ortaya çıkmıştır. Arapça imlâ kurallarıyla ilgili klasik dönemde bazı eserler telif edilmiştir. Bunlar, Zeccâcî (ö. 337/949) tarafından kaleme alınan *Kitâbu'l-hat*, İbn Dürüsteveyh (ö. 347/958) tarafından telif edilen *Kitâbu'l-kitâb* ve İbnu'd-Dehhân tarafından yazılan *Bâbu'l-hicâ* adlı eserlerdir. Bunlardan ayrı olarak bazı nahiv

âlimlerinin nahivle (kendi alanlarıyla) ilgili telif ettikleri eserlerinde imlâ konusuna bölüm tahsis ettikleri görülmektedir. Bunlardan bir kısmı İbn Kuteybe (ö. 276/889) tarafından telif edilen *Edebül'l-kâtib*, Zeccâcî tarafından kaleme alınan *el-Cümel fi'n-nahv*, İbn Mâlik (672/1274) tarafından yazılan *et-Teshîl*, İbnu'l-Hâcib tarafından telif edilen *eş-Şâfiye* ve Suyûtî (ö. 911/1505) tarafından kaleme alınan *Cem'u'l-cevâmi'* adlı eserlerdir. Modern döneme gelindiğinde ise Mısır'lı Arap dil bilginlerinin Arapça imlâ konusuyla ilgilendikleri ve bu sahada eserler telif ettikleri görülmektedir. Ebu'l-Vefâ Nasr el-Hûrînî'nin (ö. 1291/1874) telif ettiği *el-Metâli'u'n-nasriyye*, Hüseyin Vâlî (1868-1936) tarafından yazılan *Kitâbu'l-implâ* ve Seyyid Ahmed el-Hâşimî'nin (1878-1943) kaleme aldığı *el-Müfredü'l-'alem fi resmi'l-kalem* adlı eserler modern dönemde Arapça imlâ kurallarıyla ilgili telif edilen eserlerdendir.

el-Müfredü'l-'alem fi resmi'l-kalem adlı eser ile ilgili inceleme ve değerlendirme çalışması yapılmasının birkaç nedeni bulunmaktadır. Bunlardan ilki müellifin Arap Dili alanında klasik dönemden modern döneme geçiş sürecinin önemli isimlerinden biri oluşudur. Müellif Arap Dili ve Belagatı alanında birçok eser telif etmiştir. Nahivle ilgili kaleme almış olduğu *el-Kavâ'idu'l-esâsiyye li'l-luğati'l-'arabiyye* ve belâgat ile ilgili telif ettiği *Cevâhiru'l-belâğa fi'l-me'ânî ve'l-beyân ve'l-bedî'* adlı eserleri müellifin en fazla tanınan eserlerindedir. İncelemeye konu edinilen *el-Müfredü'l-'alem fi resmi'l-kalem* adlı eserinin ise bahsi geçen eserler kadar bilinmediği ve tanınmadığını düşünmekteyiz. İkinci neden ise eserin çağdaşı sayılabilecek *el-Metâli'u'n-nasriyye* ve *kitâbu'l-implâ* adlı eserlerden yöntem ve üslup olarak farklı olduğunu düşünmemizdir. Öyle ki *el-Metâli'u'n-nasriyye* adlı eserin konuları çok ayrıntılı ve uzun bir şekilde, *Kitâbu'l-implâ* adlı eserin ise aksine konuları kısmen daha yüzeysel ele aldığı düşünülmektedir, hatta *Kitâbu'l-implâ* adlı eserin imlâ kuralları ile ilgili bazı konuları ele almadığı da görülmektedir. Seyyid Ahmed el-Hâşimî'nin konuları çok sayıda kısa okuma parçalarıyla zenginleştirmesinin eserini özgün kıldığı ve sıkılmadan okunabilecek bir eser hüviyetine büründürdüğü söylenebilir. Eserin Arapça imlâ kuralları ile ilgili lisans ve lisansüstü düzeyde ders kitabı olarak okutulabileceği de düşünüldüğünden böyle bir eserin tanıtılması gerektiği kanaati hâsıl olmuştur.

Mısırlı Arap dil bilgini Seyyid Ahmed el-Hâşimî'nin kaleme aldığı *el-Müfredü'l-'alem fi resmi'l-kalem* adlı eser Arapça imlâ kuralları alanında modern dönemde yazılmış bir eserdir. Eser giriş ve sonuç bölümleri hariç sekiz ana bölümden oluşmaktadır. İlk beş bölüm kendi içinde alt başlıklara ayrılmıştır. Ana bölümler *bâb* (الباب), alt başlıklar ise *mebhas* (المبحث) olarak isimlendirilmiştir. Giriş bölümünde klasik eserlerde görüldüğü gibi müellif, sanatlı bir üslup kullanmıştır. Yaklaşık yarım sayfalık giriş kısmıyla diğer bazı kitaplarda görüldüğünün aksine yazar, giriş bölümünü çok kısa tutmuştur.

Birinci bölüm hemzenin yazılış şekliyle ilgilidir. Bu bölüm altı alt başlığa ayrılmıştır. Birinci alt başlıkta ister vasl hemzesi ister kat' hemzesi olsun kelimenin

başında elif olarak yazılan hemzenin yazılışı ele alınmıştır. Vasl ve kat' hemzesinin ne olduğu ise açıklanmamıştır. Eserin yazıldığı dönem dikkate alındığında bu durum normal olabilir. Günümüzde teknolojinin gelişmesiyle birlikte dünyanın herhangi bir yerinde basılan bir kitap dünyanın her yerine ulaştırılabilir. Bu doğrultuda Arap Dili alanında yazılmış bir eserin sadece ana dili Arapça olanlara hitap ettiğini düşünmek doğru olmayabilir. Bundan dolayı dipnotlarla eserle ilgili yorum yapan ve eserde anlamının bilinmemesi muhtemel olan *ğarib* kelimeleri açıklayan Enes Bedîvî, kitapta günümüz şartlarına göre eksik bulunan bazı yönleri tamamlamış sayılabilir. Müellifin açıklamadığı vasl ve kat' hemzeleri, muhakkik tarafından dipnotlarla açıklanmıştır.

Birinci bölümün ikinci alt başlığında kelimenin ortasında elif olarak yazılan, üçüncü başlıkta kelimenin ortasında vâv olarak yazılan, dördüncü alt başlıkta ise kelimenin ortasında yâ olarak yazılan hemzenin yazılışı ele alınmıştır. Üçüncü ve dördüncü alt başlıklarda kuralların zikrinden sonra kuralların özetlendiği özet bölümü yer almaktadır. Aynı durum birinci ve ikinci alt başlıklarda yer almamaktadır. Üçüncü ve dördüncü bölümdeki kuralların birinci ve ikinci bölümdeki kurallara nazaran daha çok olmasının bu durumu ortaya çıkardığı tahmin edilmektedir.

Beşinci alt başlıkta kelimenin ortasında müfred olarak (◌) yazılan hemzenin yazılışı ele alınmıştır. Beşinci alt başlıktan sonra kelimenin ortasında yazılan hemzenin halleriyle ilgili örnek cümlelerin yer aldığı bir bölüm bulunmaktadır. Bu bölümde yer alan ifadeler hadis-i şerifler, âyetler, hikmetli sözler ve şiir alıntısı şeklindedir. Âyet ve hadisler için özel bir işaret ya da *قَالَ اللهُ تَعَالَى* (Allah Teâlâ buyurdu ki) ve *قَالَ النَّبِيُّ* (Peygamber s.a.s. buyurdu ki) gibi ifadeler bulunmamaktadır. Alıntıların âyet ve hadislerden yapıldığının belirtilmesinin daha isabetli olacağı düşünülmektedir.

Altıncı alt başlıkta kelimenin sonunda bulunan hemzenin yazılış kuralı ele alınmıştır. Daha sonra bununla ilgili örnek cümlelerin yer aldığı bir okuma parçası yer almaktadır. Akabinde hemzenin yazılış kuralları ile ilgili yedi maddelik uyarı bölümü gelmektedir. Bu bölümde altı alt başlıkta zikredilen hemzenin yazılış kuralları ile ilgili dikkat edilmesi gereken hususlara işaret edilmektedir. Uyarı bölümünün bütün kuralların zikrinden sonra gelmesinin yöntem açısından yararlı olduğu düşünülmektedir.

Birinci bölümle ilgili kural, özet ve uyarıların yer aldığı kısım elimizdeki nüshaya göre yedi sayfaya tekabül etmektedir. Hemzenin yazılış kurallarına ayrılan birinci bölüm yedi sayfaya sınırlı değildir. Kuralların zikrinden sonra bir nevi kuralların tatbiki sayılabilecek 158 okuma parçası yer almaktadır. Bu bölümdeki okuma parçaları 77 sayfalık bir yer kaplamaktadır. Okuma parçaları daha çok ahlaki öğretilerin yer aldığı, nasihat ağırlıklı metinlerdir. Metinlerde âyet, hadis ve şiirlerden alıntılar yer almaktadır. Ayrıca ağırlıklı olarak Emevî ve Abbasî halifeleri

olmak üzere halife ve sultanların başından geçen hikâyelerden de alıntılar yapılmaktadır. Bu bölümde alıntıların âyet ve hadislerden yapıldığı belirtilmektedir. Âyetler ( ) şekline benzer ve Arapçada الْأَقْوَامُ الْمَرْهُرَةُ (çiçekli parantez) olarak isimlendirilen parantez içerisinde ve harekeli bir şekilde verilmiştir. Âyetlerden önce genellikle قَالَ تَعَالَى [(Allah) Teâlâ buyurdu ki], hadislerden önce ise قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ [(Peygamber) Aleyhisselâm buyurdu ki] ifadeleri yer almaktadır. Âyetlerin aksine hadis-i şeriflerin harekelenmediği görülmektedir. Bu durum muhakkik kaynaklı da olabilir. Ayrıca metinlerde geçen şiirlerin de harekelenmediği dikkat çekmektedir.

Seyyid Ahmed el-Hâşimî Arap Dili, Edebiyatı ve Belagatı alanında birçok eser kaleme almış bir dil bilimcidir. Nahivle ilgili telif ettiği *el-Kavâ'idu'l-esâsiyye li'l-luğati'l-'arabiyye* adlı eserinde konulardan sonra kısa da olsa alıştırma bölümü yer almaktadır. İncelemeye konu edinen bu eserde ise alıştırma yerine okuma parçalarıyla kuralların pekiştirilmesini amaçladığı düşünülmektedir. Birinci bölümde yer alan 158 okuma parçası her ne kadar sayıca çok görünse de okuma parçaları kısa metinler olduğu için okuyucuya metinleri farklı zamanlarda okuma fırsatı vermektedir. Ayrıca hikâyelerden alıntılar olması, kitaba okuma zevki kazandırmaktadır. Çünkü sadece kurallar ve sorulardan oluşan bir kitap sıkıcı olabilmektedir. Müellifin okuma parçalarıyla eserine okuma zevki kazandırmayı amaçladığı kanaatindeyiz.

İkinci bölüm elif-i leyyine'nin (ل) yazılışı ile ilgilidir. Bu bölüm beş alt başlıktan oluşmuştur. Birinci alt başlıkta elif-i leyyine'nin tanımı yapıldıktan sonra kelimenin ortasında nasıl yazılacağı ele alınmıştır. Birinci bölümde vasl ve kat hemzesinin tarifinin yapılmamasının eksiklik olduğu belirtilmiştir. Bu bölümde ise elif-i leyyine'nin yazılış kurallarına geçmeden tanımının yapılmış olmasının isabetli olduğu düşünülmektedir.

İkinci alt başlıkta kelimenin sonunda bulunup elif (ل) olarak yazılan, üçüncü alt başlıkta ise kelimenin sonunda bulunup yâ (ي) olarak yazılan elif-i leyyine'nin yazılışı ele alınmaktadır.

Dördüncü alt başlıkta bazı isimlerin tekellerindeki elif-i leyyine'nin elif (ل) veya yâ (ي) olarak yazılışının, isimlerin ikil ve çoğullarından bilinmesinin mümkün olduğundan bahsedilmektedir. Aynı zamanda fiillerdeki elif-i leyyine'nin nasıl yazılacağına masdarlarından, harekeli ref' zamirine isnadından veya tesniye elifine isnadından bilinmesinin imkânından bahsedilmektedir. Beşinci alt başlıkta ise beş durumun sülâsî fiil ve isimlerin elifinin yâ harfinden dönüştüğüne delil olduğu ele alınmaktadır.

Birinci bölümde görülen kuralların aktarılmasından sonra kurallarla ilgili okuma parçaları, ikinci bölümde görülmemektedir. İkinci bölüme beş alt başlığı ile

¹ Yâ ile elif-i maksure kastedilmektedir.

birlikte sadece üç buçuk sayfalık bir yer ayrılmıştır. Bu durum, iki bölüm arasında uyumsuzluk olduğunu gözler önüne sermektedir. Birinci bölümde konuyla ilgili 158 okuma parçasına yer verilmişken ikinci bölümde okuma parçasının olmaması, okuyucuda ikinci bölümdeki konunun çok da önemli olmadığı kanaatinin oluşmasına yol açabilir.

Üçüncü bölümde bitişik ve ayrı yazılması gereken kelimelerle ilgili kurallar ele alınmıştır. Üçüncü bölüm beş alt başlıktan oluşmaktadır. Alt başlıklara geçilmeden önce bitişik ve ayrı yazılması gereken kelimelerden ne kastedildiği açıklanmaktadır. Bu durum ise konunun anlaşılmasını daha da kolaylaştırmaktadır.

Üçüncü bölümümün birinci alt başlığı kendisiyle başlanabilip üzerinde vakfe yapılamayan ve kendisinden sonrasına bitişik yazılan kelimelere ayrılmıştır. İkinci alt başlıkta kendisiyle başlanamayıp üzerinde vakfe yapılabilen ve kendisinden öncesine bitişik yazılan kelimeler ele alınmıştır. Üçüncü, dördüncü ve beşinci alt başlıklarda ise اِنْ، اَنْ، مِنْ، اَمْ، gibi bazı kelimelerin bazı durumlarda başka kelimelere bitiştiği, bazı durumlarda ise bitişmediğinden bahsedilmektedir.

Üçüncü bölüme toplamda altı buçuk sayfalık bir yer ayrılmıştır. İkinci bölümde olduğu gibi üçüncü bölümde zikredilen kurallarla ilgili okuma parçalarına yer verilmemiştir. İkinci bölümde bu hususla ilgili yapılan değerlendirmeler üçüncü bölüm için de geçerlidir.

Dördüncü bölüm kelimelere eklenen harflerle ilgilidir. Bu bölüm üç alt başlıktan oluşmaktadır. Birinci alt başlıkta kelimenin başına, ortasına ve sonuna eklenen elif harfiyle ilgilidir. Bu alt başlıkta şiirde kafiyenin getirdiği zaruretten dolayı kelimenin sonuna eklenen elif harfinin kavramsal anlamının elif-i itlâk (ألف الإطلاق) olduğuna da temas edilmiştir.

İkinci alt başlıkta kelimenin sonuna eklenen hâ-i sâkine'den (هاء ساكنة), üçüncü alt başlıkta ise kelimenin ortasına ve sonuna eklenen vâv (و) harfinden bahsedilmektedir.

Dördüncü bölüme toplamda yaklaşık üç buçuk sayfa ayrılmış olup ikinci ve üçüncü bölümde olduğu gibi bu bölümde de kuralların pekiştirilmesine yardımcı olabilecek okuma parçalarına yer verilmemiştir.

Beşinci bölümde kelimelerden hazfedilen harfler konusu ele alınmıştır. Bu bölüm sekiz alt başlıktan oluşmaktadır. Birinci alt başlıkta vasl hemzesinin hazfi, ikinci alt başlıkta hem vasl hem de kat' hemzesinin hazfi ele alınmıştır. Üçüncü, dördüncü ve beşinci alt başlıklarda kelimelerden hazfedilen elif-i leyyine konusu işlenmiştir. Altıncı alt başlıkta bir kelimedede iki vâv harfinin yan yana gelmesi durumunda hazif yapılacak ve yapılmayacak durumlardan bahsedilmiştir. Yedinci alt başlıkta yâ (ي) harfinin hazfi ele alınmıştır. Sekizinci alt başlıkta ise tâ (ت), lâm (ل) ve nûn (ن) harflerinin hazfi meselesi işlenmiştir.

Beşinci bölüm yedi sayfada işlenmiştir. Birinci bölüm hariç diğer bölümlerde olduğu gibi bu bölümde de bahsi geçen kurallarla ilgili okuma parçaları bulunmamaktadır.

Altıncı bölümde tâ harfinin hangi hallerde kapalı (ٲ) ve hangi hallerde açık (ٳ) yazılacağı ile ilgilidir. Bu bölüm için yaklaşık bir buçuk sayfa ayrılmıştır.

Yedinci bölümde yâ harfinin ne zaman noktalı (ٲ) ve ne zaman noktasız (ٳ) yazılacağı konusu ele alınmıştır. Bu bölüm bir sayfada işlenmiştir.

Sekizinci bölümde iki konu ele alınmaktadır. Bunlardan birincisi harfin vâv veya yâ olarak yazılıp vasledildiğinde hemze olarak telaffuz edilmesidir. İkincisi ise harfin yâ olarak yazılıp vasledildiğinde vâv olarak telaffuz edilmesidir. Bu bölüm için yaklaşık bir sayfa ayrılmıştır.

Altıncı, yedinci ve sekizinci bölümlerde kurallarla ilgili okuma parçaları bulunmamaktadır. Kurallarla ilgili okuma metinleri sadece birinci bölümde bulunmaktadır. Arap dilinde imlâ ile ilgili en fazla zorluk çekilen konuların başında hemzenin yazım kuralları gelmektedir. Müellifin bundan dolayı hemzenin yazım kurallarına ayırdığı birinci bölümü olabildiğince etraflı ele almaya çalıştığını düşünmekteyiz. Bu doğrultuda konuyla ilgili 158 okuma parçasına yer vermesi, hemzenin yazım kurallarının çok önemli olduğuna işaret etmektedir.

Sekizinci bölümden sonra sonuç kısmı yer almaktadır. Bu şekilde kitapta yazım kurallarının işlendiği bölümler sona ermektedir. Sonuç bölümünün akabinde ise 134 okuma parçası bulunmaktadır. Bu okuma parçaları kitapta yer alan bütün bölümlerdeki kurallarla ilgilidir. Bu şekilde birinci bölümün haricindeki bölümlerle ilgili de okuma parçalarına kitapta yer verildiği görülmektedir. Konu çeşitliliği bakımından kitabın sonunda yer alan ve bütün bölümlerle ilgili olan 134 okuma parçasının birinci bölümdeki okuma parçalarından daha kapsamlı olduğu söylenebilir. Son okuma parçalarında da âyet, hadis ve şiiirlerden alıntılar bulunmaktadır.

Kitabın genelinde müellif anlaşılır, sade ve akıcı bir üslup kullanmıştır. Konuları çok sayıda okuma parçasıyla pekiştirmiştir. Müellifin üslubunun klasik dönem üslubundan modern dönem üslubuna geçiş döneminin özelliklerini yansıttığı söylenebilir. Kitabın daha çok ana dili Arapça olanlara hitap etmek üzere telif edildiğini düşünmekteyiz. Yazıldığı dönem göz önüne alındığında bu durum gayet olağan karşılanabilir. Eserin Arapça imlâ kuralları alanında telif edilmiş kaynak eserlerden olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte eserde eksik bulduğumuz bazı yönler de bulunmaktadır. Örneğin şemsî ve kamerî harfler ve bunların okunuşlarından bahsedilmemiş olması imlâ ile ilgili telif edilen bir eser için eksiklik olarak görülebilir. Tenvin ve uzatmaların yazılış kurallarına ayrıntılı olmasa da olsa bir bölüm tahsis edilebilirdi. Hemzenin yazılış kuralları bahsinde vasl ve kat hemzeleri ile ilgili bilgi verilmemiş olması yine eksiklik olarak değerlendirilebilir. Altıncı, yedinci ve sekizinci bölümlerin çok kısa bir şekilde ele

alındığı görülmektedir. Altıncı bölümün başlığı تاء التأنيث (müenneslik tâ'sı) şeklindedir. Bu başlık ve içerik müenneslik tâ'sı yerine genel olarak tâ harfinin yazılış kuralları olabilirdi. Yine çok kısa bir şekilde ele alınan bu konu birçok alt başlık altında daha ayrıntılı bir şekilde işlenebilirdi. Alt başlıklar ise kapalı tâ harfi (tâ-i marbûta) ve açık tâ harfi şeklinde iki ana konuya taksim edilebilirdi. Eserde ele alınsaydı daha iyi olurdu denilebilecek bir diğer konu ise noktalama işaretleridir. Noktalama işaretleri ve kullanımı ile ilgili özet de olsa bilgi verilmiş olması eseri içerik bakımından daha zengin kılardı.

Eserin Arapça imlâ kuralları ile ilgili telif edilen eserlerde özgün bir yere sahip olduğu, ders kitabı olarak tercih edilebilecek nitelikleri hâiz olduğu ve daha fazla tanınmayı hak ettiği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Çıkar, M. Ş. (2017). Nahivciler ile Mantıkçılar Arasındaki Tartışmalar (2. bs). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Hassân, T. (2000). El-Usûl. 'Âlemu'l-Kutub.
- Yerinde, A. (2016). "Nahiv" Kavramının Tarihi Arka Planı ve Terimleşme Süreci. Şarkiyat Mecmuası, 29, 193-238.